

Zvídavost, zdroje štěstí a přání u žáků základních škol: výsledky obsahové analýzy výpovědí

Curiosity, sources of happiness and personal wishes in elementary school pupils: Results of the content analysis of the statements

**Alena Slezáčková / Markéta Brašnová / Barbora Chlpeková
Lenka Vildová / Jan Pokluda**

Psychologický ústav, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Korespondenční údaje: Psychologický ústav, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Arna Nováka 1, 602 00 Brno
e-mail: alena.slezackova@phil.muni.cz

Abstrakt

Studie vychází ze současných poznatků kvantitativních výzkumů souvislostí zvídavosti, štěstí a naděje u dětské populace. Obecným cílem práce je obohatit tuto poznatkovou základnu o výsledky analýzy kvalitativních dat. Hlavním cílem studie je prozkoumat předmět zvídavosti, odhalit zdroje štěstí a porozumět obsahu přání a nadějí u souboru 350 žáků mladšího a středního školního věku (8 až 14 let). Z výsledků obsahové analýzy odpovědí respondentů na otevřené otázky vyplývá především důležitost kvalitních mezilidských vztahů, které figurují mezi hlavními zdroji štěstí i přáními do budoucna. Odhalena byla také konkrétnější náplň pojmu dětská zvídavost, která je tvořena širokou škálou témat, jež spojuje touha po poznání na osobní i univerzální úrovni. Výsledky výzkumu jsou zasazeny do kontextu současného stavu poznání a diskutovány s ohledem na využití v praxi.

Klíčová slova

zvídavost; štěstí; naděje; přání; žáci základní školy

Abstract

The study is based on the recent findings of quantitative research on curiosity, happiness and hope in the child population. The general objective of this work was to enrich the current knowledge base with the results of the analysis of qualitative data. The main objective of the study was to explore the subjects of curiosity, to uncover the sources of happiness and to understand the subjects of the personal wishes and hopes in a sample of 350 pupils of the elementary schools (aged 8 to 14 years). The results of content analysis of respondents' answers to the open questions highlight the importance of quality of interpersonal relationships, which are amongst the main sources of happiness and personal wishes for the future. The specific content of the concept of children's curiosity, which consists of a wide range of topics combining a thirst for knowledge on a personal and universal level, was also revealed. The findings were put into the context of the current state of knowledge and discussed with regard to their practical use.

Key words

curiosity; happiness; hope; personal wish; elementary school pupils

Úvod

Tato studie obsahově volně navazuje na předchozí studii (Slezáčková, Benešová, Farkasová, Kupcová, Pokluda & Senciová, 2015), která byla věnována prozkoumání faktorů ovlivňujících spokojenost se životem u vzorku 350 českých dětí ve věku 8 až 14 let. Zaměřena byla především na odhalení souvislostí životní spokojenosti se spokojeností s vlastním tělem a vzhledem i s kvalitou vztahů s dospělými a kamarády. Mezi hlavní zjištění patří, že dívky dosahovaly významně vyšší míry spokojenosti než chlapci a že celková životní spokojenost u celého souboru se s rostoucím věkem neměnila. Ukázalo se, že s celkovou životní spokojeností významně souvisela míra spokojenosti s vlastním tělem a fyzickým vzhledem, přičemž spokojenost s oběma komponentami s rostoucím věkem klesala. Jako důležitý zdroj spokojenosti v pubescenci byla odhalena také kvalita vztahů s vrstevníky i dospělými.

V současné studii rozšiřujeme kvantitativní část studie o zpracování dat kvalitativní povahy. Odpovědi na otevřené otázky nabízejí bohatý materiál, jehož analýza umožňuje lépe porozumět předmětu zvídavosti dětí mladšího a středního školního věku, odhalit konkrétní zdroje jejich štěstí a zjistit, co si děti přejí a po čem touží.

Zvídavost

Dětský věk bývá označován za období neutuchající zvídavosti. Děti projevují zájem o dění v okolním světě a ptají se po příčinách a zákonitostech fungování určitých jevů. Díky intelektuálnímu zájmu získávají zkušenosti a redukují tenzi z nedostatku informací (Brusic & Steinmacher, 2015; Piotrowski, Litman & Valkenburg, 2014). Mají také tendenci vyhledávat nové podněty, na které se následně učí správně reagovat (Kashdan, McKnight, Fincham & Rose, 2011).

Zvídavost (*curiosity*) se v posledních letech stala předmětem zájmu řady psychologů. Pojem zvídavost bývá vymezován různě, často je zaměňován či směřován s pojmy, jako jsou: otevřenost novým zkušenostem (*openness to experience*), vyhledávání nového (*novelty-seeking*) nebo vnitřní motivace (*intrinsic motivation*) (Kashdan, Gallagher, Silvia, Winterstein, Breen, Terhar & Steger, 2009).

Řada autorů (Berlyne, 1954; Kashdan, Rose & Fincham, 2004; Litman & Jimerson, 2004; Loewenstein, 1994) chápe zvídavost jako touhu po nových informacích a znalostech. Tento pohled rozšiřují Kashdan et al. (2009), kteří zvídavost pokládají za jednu z významných složek motivace a pohlížejí na ni jako na intenzivní touhu objevovat něco nového, ale také jako na otevřenost k nahlížení na sebe i druhé z různých perspektiv, přičemž tato otevřenost může být spjata s tenzí a nejistotou. Podle Williama Jamese (cit. dle Seligman & Peterson, 2004) existují dva odlišné druhy zvídavosti. Prvním je touha po nových zkušenostech, která bývá spojena s prožíváním výrazných emocí, jako je například vzrušení. Druhým druhem je zvídavost vědecká, která je vyvolána mezerami ve vlastních znalostech.

Zvídavost lze nahlížet z evolučního hlediska jako adaptační mechanismus, který umožňuje lidskému druhu vyvíjet veškeré nové schopnosti (Tomkins, 1962). Bylo prokázáno, že zvídavost zahrnuje řadu adaptivních způsobů chování, jako jsou tolerance k úzkosti a nejistotě, nekonvenční myšlení, nekritický přístup, schopnost vyjadřovat pozitivní emo-

ce, či hravost (Kashdan, Sherman, Yarbro & Funder, 2013). Také bylo prokázáno, že zvědavý člověk, u činnosti, která ho zajímá, zpracovává podrobněji informace, lépe si je pamatuje a u úkolu setrvává až do jeho dokončení (Kashdan et al., 2009). Zvědavost pomáhá lidem rozvíjet znalosti a zkušenosti (Kashdan et al., 2011), což lze sledovat již v dětském věku, kdy dítě vyhledává nové podněty a učí se na ně reagovat. Csikszentmihalyi (1996) chápe zvědavost a zájmy dokonce jako hlavní zdroje potenciální kreativity.

Zvědavost je zkoumána také v rámci pozitivní psychologie (Slezáčková, 2012). Některé studie (Kashdan & Steger, 2007; Park, Peterson & Seligman, 2004; Jovanovic & Brdaric, 2012) ukazují, že zvědavost významně souvisí s vyšší mírou osobní pohody či životní spokojenosti. Podobně se zvědavost pojí s vyšší otevřeností, liberálními politickými názory či psychologickou flexibilitou (Kashdan et al., 2009). Bylo rovněž prokázáno, že zvědaví lidé jsou více společensky oceňováni a pociťují vyšší spokojenost v intimních vztazích (Kashdan & Roberts, 2004). Řada studií pak také prokazuje obecnější užitečnost zvědavosti pro navazování a udržování interpersonálních vztahů (Kashdan & Roberts, 2004; Kashdan et al., 2011; Kashdan et al., 2013). V jiných studiích byl prokázán pozitivní vztah mezi zvědavostí a prožíváním smysluplnosti života (Steger, Kashdan, Sullivan & Lorentzová 2008; Kashdan & Steger 2007; Jovanovic & Brdaric, 2012). Lidé s vysokou mírou zvědavosti mají také vyšší toleranci k úzkosti a nejistotě (Kashdan et al., 2009).

V klasifikaci silných stránek charakteru (Peterson & Seligman, 2004) patří zvědavost do kategorie ctností moudrost. Charakterové přednosti se obecně proměňují a vyvíjejí s věkem i vlivem vnějších událostí (Peterson & Seligman, 2003). Také dle Linleyho a kol. (2007) charakterové přednosti obecně korelují s věkem a jedna z nejsilnějších korelací byla nalezena právě u ctnosti moudrost (konkrétně zvědavost a láska k učení). Naproti tomu Cacioppo, Petty, Feinstein a Jarvis (1996) uvádí, že zvědavost je v průběhu života poměrně stabilním rysem osobnosti. Autoři Giambra, Camp a Grodsky (1992) zjistili, že se vzrůstajícím věkem (od 17 do 92 let) poněkud klesá potřeba vyhledávání nových zážitků a zvyšuje se náchylnost k pocitům nudy. Zvědavost ve smyslu vyhledávání nových informací se však s věkem signifikantně nemění.

V dětském a pubescentní věku je zvědavost úzce svázána s vývojem myšlení. Školní prostředí působí stimulativně a napomáhá dětem rozvíjet myšlení v oblastech, které je zajímají. V mladším školním věku (6–8 let) je myšlení dítěte vázáno na realitu (Vágnerová, 2012). Dítě je v tomto věku zaměřené na poznání skutečného světa. Zajímá ho, jaký tento svět je, podle jakých pravidel funguje a jak je možné jej případně i ovládat. Dětské poznávání se především na začátku školní docházky často spokojí s popisem reality, což lze chápat jako základní způsob orientace v prostředí.

Střední školní věk (8–9 až 11–12 let) je charakterizován jako klidnější období. Děti v tomto věku jsou realistické, extravertované a otevřené vůči novým zkušenostem. A právě otevřenost ke zkušenosti se ukázala být jako jediný faktor z Big five zodpovědný za schopnost prožívat flow fenomén, který je spojen s vyšší životní spokojeností a osobní pohodou (Bassi Greco, Monzani & Steca, 2014). Od 7. do 11. roku života se děti podle Piagetovy teorie nacházejí přibližně ve stadiu konkrétních operací (Fontana, 2003). Ve svém myšlení mají děti sklon popisovat své okolí, místo aby ho vysvětlovaly. Od počátku dospívání (přibližně od 12. roku života) u jedince dochází k přechodu do stádia formálních operací a je schopen zachovat formu dokazování nebo formulovat hypotézu bez konkrétní zkušenosti (Fontana, 2003).

Projevy dětské zvídavosti, konkrétně získávání informací a kladení otázek dětí u předškolního věku v kontextu intelektového nadání zkoumali Havigerová, Burešová, Smetanová a Haviger (2013). Analýza odpovědí na otázku „Co tě zajímá?“ ukázala, že děti ve věku 5 až 7 let se nejvíce zajímají o zvířata, praktické činnosti, vědecké poznatky, motorová vozidla apod. Bylo také zjištěno, že více otázek v reakci na vizuální a lingvistické podněty kladou děti s vyšší inteligencí (Havigerová & Burešová, 2014).

Radost a štěstí u dětí

Radost je jednou ze základních pozitivních emocí (Fredrickson, 2002). Je chápána jako důležitá součást emocionální komponenty všech hlavních koncepcí štěstí, osobní pohody a spokojenosti se životem (Diener, Lucas & Oishi, 2002; Keyes, 2002; Seligman, 2003, 2011).

Na skutečnost, že vyšší míra štěstí a spokojenosti se životem působí jako nárazník (*buffer*) proti vývojovým psychickým problémům, a že si tedy zaslouží větší výzkumnou pozornost, upozornil již v 80. letech R. Veenvhoven (Veenhoven, 1988, in Proctor et al., 2009). Některé výzkumy (Diener & Diener, 1996) odhalily, že většina dětí, nezávisle na národnosti a kultuře, je se životem spíše spokojená, tak jako většina dospělých respondentů. Ve studii Huebner, Drane a Valois (2000), která se zabývala životní spokojeností amerických adolescentů, bylo zjištěno, že 73% respondentů se označilo jako „velmi spokojen“ se životem. Podobné výsledky přinášejí i tuzemské výzkumy (Slezáčková a kol., 2015).

Velkou roli v míře osobní pohody dětí a adolescentů hraje rodina. Fenomény jako rozvod, odloučení od jednoho z rodičů nebo slabý vztah k rodičům, mají negativní vliv na osobní pohodu respondentů (Demo & Acock, 1996). Naopak vnímaná sociální opora od rodiny a přátel má na životní spokojenost dětí a dospívající významný pozitivní vliv (Holder & Coleman, 2007).

Ukazuje se, že samotné demografické faktory, jako věk, pohlaví, etnický původ a socioekonomický status, hrají v míře životní spokojenosti dětí a adolescentů jen malou roli (např. Gilman & Huebner, 2003). Mezi prokazatelně statisticky významné koreláty životní spokojenosti patří např. socioekonomický status rodiny (SES) (Ash & Huebner, 2001) a etnický původ. Studenti bílé pleti vykazují vyšší míru spokojenosti se životem, než jejich afro-američtí spolužáci (Huebner et al., 2004).

Dalším zajímavým pojitkem mezi štěstím či životní spokojeností se ukazuje být osobnost daného jedince. Z výsledků studií prokazatelně vyplývá, že štěstí u dětí a adolescentů pozitivně koreluje s extravertí a negativně s neuroticismem (Argyle & Lu, 1990; Ash & Huebner, 2001). Podobné korelace mezi dospělými a dětskou populací můžeme najít také mezi životní spokojeností a jedincovou sebeúctou (*self-esteem*) (Dew & Huebner, 1994). Určité životní události mohou mít také vliv na vnímanou subjektivní pohodu (Ash & Huebner, 2001; Suldo & Huebner, 2004).

Vyšší míra spokojenosti se životem je prokazatelná také u žáků, kteří zastávají nějaké mimoškolní aktivity (Gilman, 2001). Z výzkumů nadále vyplývá, že životní spokojenost a štěstí dětí souvisí také s fyzickou aktivitou a cvičením (Vilhjalmsson & Thorlindsson, 1992; Valois et al., 2004).

Naděje a orientace na budoucnost

Naděje a přání do budoucna jsou úzce spojeny s časovou perspektivou dospívajícího jedince (Hoferková, in press). Zdroje naděje se často překrývají se zdroji životní spokojenosti.

Současné studie zaměřené na dětskou populaci přinášejí zajímavé poznatky o souvislostech naděje s mírou sociální opory (McCoy & Bowen, 2015; Ng et al., 2014, Morley & Kohrt, 2013; Kemer & Atik, 2012), s úrovní pozitivní emocionalita rodičů (Hoy, Suldo, & Mendez, 2013) nebo se zdravím (Venning et al, 2007).

Studii, které se snaží odhalit konkrétní předmět naděje, existuje podstatně méně. Např. z výsledků české části mezinárodního výzkumu Hope Barometer vyplynulo, že z 1409 dotázaných ve věku od 15 do 79 let většina směřovala svá osobní přání do oblasti mezilidských vztahů. Za nejdůležitější přání považovali šťastné partnerství a rodinu, vlastní zdraví, harmonii v životě, dobré vztahy s druhými lidmi a osobní nezávislost (Slezáčková, 2015).

Jedním z mála výzkumů zaměřených na zdroje naděje u dětí a adolescentů je studie Herthové (1998). Metoda, skládající se z polostrukturovaného rozhovoru a kresby, odhalila u 60 dětí bez domova ve věku 6 až 16 let pět základních strategií podněcování naděje: sounáležitost (důležitost vazby alespoň na jednu osobu), vnitřní zdroje (vnitřní silné stránky pozitivně ovlivňující reakci jedince na situaci), kognitivní strategie (vědomá snaha o pozitivní přerámčování vnímaného), energie (fyzická a psychosociální vitalita podporující aktivitu a dosahování cílů), a předměty naděje (předměty mající pro dítě zvláštní subjektivní hodnotu). Vývojová perspektiva odhalila, že pro 6 až 8mileté děti bylo velmi důležité mít blízkou osobu (nejčastěji šlo o rodiče nebo učitele). Jejich přání byla velmi orientovaná na přítomnost, čímž se lišily od starších dětí. Naději v nich probouzela také možnost mít se s kým zasmát. Povzbuzení vyvolávalo i vlastnění nějakého subjektivně cenného předmětu (oblíbená hračka).

Pro 9 až 12leté děti byly podstatným zdrojem naděje také vztahy s druhými, častěji s vrstevníky než s dospělými. Pozitivní vztahy dětem pomáhaly dosahovat cílů. Přetrvával také význam předmětů naděje ve smyslu dárku nebo ocenění. Vyvolávaly u dětí přesvědčení, že jsou u ostatních hodni naděje a vzbuzovaly víru v lepší zítřky. Děti v tomto věku už si byly také vědomy, že k udržení naděje je třeba vynaložení určité energie, jejíž zdroje je tedy nutno neustále posilovat. Úlohu při vyrovnávání se se životem hrála rovněž schopnost pozitivního myšlení.

U nejstarší skupiny dětí (13–16 let) měl pro jejich naději zvláštní význam úspěch ve výkonu či soutěži, dosažení určitého cíle. Přání těchto dětí se vztahovala nejen k sobě, ale také k druhým lidem (rodině, přátelům). Pocit sounáležitosti alespoň s jednou osobou byl pro ně důležitý, stejně jako naděje vkládaná do nich ostatními. Projevovalo se využívání i všech ostatních strategií na podporu naděje.

C. Holden (2006) se zabývala nadějemi a obavami do budoucna u 425 žáků prvního stupně (9–11 let). Přání byla u dětí zkoumána zvlášť ve vztahu k osobní, lokální a světové rovině s cílem odhalit povědomí dětí o globálních otázkách. Z výsledků vyplynulo, že děti obecně doufají, že jejich osobní život v budoucnosti bude lepší. Malé procento dětí přesto mělo o vlastní budoucnosti negativní představu. Šlo zejména o chlapce z městského prostředí, kteří měli bezprostřední osobní zkušenost s dopadem konfliktů a migrace do města na jejich životy.

Z odpovědí na otevřené otázky týkající se přání dětí pro osobní budoucnost vykristalizovalo několik nejčastějších kategorií. Až 75 % dětí věnovalo pozornost svému budoucímu povolání (čím by se chtěly stát). Vzdělání se potom objevovalo jako cíl sám o sobě v 1/6 výpovědí (mít dobré známky, složit zkoušky apod.). 60 % dětí uvedlo touhu po nějakém materiálním vlastnictví (nejčastěji „hodně peněz“ nebo „hezký dům“). Samostatnou kategorií tvořily ambice týkající se životního stylu, kde se objevovala přání jako „být slavný“, „cestovat po světě“, „být dobrý“, „něco změnit“ nebo „stále věřit v Boha a Ježíše“. Důležité se ukázaly také dobré vztahy („mít partnera/ku“, „mít rodinu“, „mít děti“). Jen málo dětí si pak přálo zdraví, avšak strach z jeho nedostatku projevovalo při zjišťování obav do budoucnosti skoro 60 % z nich (strach ze smrti, zranění, postižení, strach ze závislosti) (Holden, 2006).

Nejčastější přání dětí pro budoucnost lidí na světě se potom týkala oblasti světového míru, násilí a zločinu, chudoby a životního prostředí. Pro světovou populaci si děti přály také více zdraví. Chlapci v odstraňování potíží důvěřovali spíše rozvoji nových technologií, zatímco dívky viděly řešení spíše ve zlepšení mezilidských vztahů (Holden, 2006).

V českém prostředí se na odhalení cílů a plánů pro blízkou i vzdálenější budoucnost u vzorku 98 pubescentů (12–16 let) zaměřila studie Hoferkové (in press). Výsledky ukázaly, že mezi aktuální cíle patřily cíle týkající se školy a vzdělávání (57 %), sportovních aktivit (13 %) a duševního zdraví a pohody (11 %). Budoucí cíle a očekávání u populace adolescentů starších 15 let mapoval P. Macek (1998).

Výzkumný problém a cíl

Práce je sondou do myšlení a prožívání dětí a pubescentů ve věku od 8 do 14 let. Vychází ze současných poznatků kvantitativních studií o významu a souvislostech zvídavosti, štěstí a naděje u dětské populace a usiluje o obohacení poznatkové základny o výsledky analýzy kvalitativních dat. Hlavním cílem studie je tedy prozkoumat předmět zvídavosti, odhalit zdroje štěstí a porozumět obsahu přání a nadějí u souboru žáků mladšího a středního školního věku.

Prvním cílem naší studie je odhalit konkrétní předmět zvídavosti u dětí ve školním věku a pomocí analýzy volných odpovědí najít oblasti, o které se děti zajímají nejvíce.

Druhým cílem studie je lépe porozumět zdrojům štěstí a životní spokojenosti a odhalit, jaké jsou nejčastěji uváděné zdroje radosti v životě dětí ve věku 8–14 let.

Třetím cílem je zaměřit se na obsah pozitivní orientace do budoucna a zjistit, co si děti nejčastěji přejí, v co doufají, jaký je předmět jejich naděje.

Zajímá nás také, zda existují rozdíly v tom, co děti nejvíce zajímá, co je zdrojem jejich radosti a co si přejí, v závislosti na věku.

Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořilo celkem 350 žáků českých základních škol ve věku od 8 do 14 let (52% děvčat, 48% chlapců). Průměrný věk respondentů byl 10,35 roku ($SD = 1,846$). Pro účely analýzy byl soubor ($n = 350$) rozdělen do tří věkových kategorií: 8 až 9tiletí ($n = 110$), 10 až 11tiletí ($n = 109$) a 12 až 14tiletí ($n = 131$).

Sběr dat probíhal v součinnosti několika členů výzkumného týmu od května do června roku 2014 na základních školách v různých krajích České republiky za pomoci anonymního dotazníku. Před samotným vyplněním dotazníku podepsali zákonní zástupci žáků písemný informovaný souhlas, ve kterém dali svolení se zapojením svých dětí do výzkumu.

Metoda

Součástí použité testové baterie byly tři otevřené otázky, týkající se předmětu zvídavosti, zdrojů radosti a osobních přání.

1. Kdyby ses mohl/a zeptat na jakoukoli otázku na světě, která tě úplně nejvíc zajímá, na co by ses zeptal/a?
2. Co ti dělá v životě největší radost?
3. Kdyby sis mohl/a přát jakákoli tři přání, která by se ti splnila, co by sis nejvíc přál/a?

Písemné odpovědi na otevřené otázky byly nejprve doslovně přepsány do jednoho zdrojového souboru, který byl poté rozdělen na tři části (odpovídající odpovědím na tři různé otázky). Při analýze dat byl uplatněn explorační přístup. Pro zpracování získaných písemných výpovědí respondentů byl zvolen postup obsahové analýzy (Neuendorf, 2002). Konkrétně bylo využito metody vytváření trsů souvisejících kategorií (*clustering*) a výčtu zastoupených jevů (*counting*) (Miles & Huberman, 1994, in Miovský, 2006).

Při tvorbě kategorií bylo využito deskriptivního přístupu (Mioviský, 2006), tj. systém kategorií vznikal postupně v průběhu analýzy. Ke každé odpovědi byla přiřazena kategorie, která nejlépe vystihovala povahu dané odpovědi. Postupně pak byly obsahově podobné kategorie slučovány do obecnějších kategorií. Kódování bylo prováděno třemi výzkumníky a výsledné zařazení výroků do kategorií vzniklo na základě vzájemného konsensu. Při vytváření širších kategorií byla respektována základní pravidla kategorizace, podle nichž kategorie musí být vyčerpávající, nesmí se překrývat s ostatními kategoriemi, musí být vytvořeny tak, aby se při zařazování do nich shodli nezávislí výzkumníci, každá jednotka musí být zařaditelná pouze do jedné kategorie apod. (Kerlinger, 1972). Pro názvy kategorií byly nejčastěji zvoleny přímo termíny, které použili respondenti, popř. jejich synonyma.

V případě, že respondenti udávali rozvinutější odpovědi, strukturovali jsme jejich sdělení do jednotlivých významových segmentů a tyto jednotky analýzy (*recording unit*) jsme kódovali zvlášť. Segmentace textu, tj. definování jednotek analýzy, byla prováděna v souladu s požadavkem přiměřenosti a smysluplnosti (Plichtová, 1996).

K přiřazování kódů k jednotkám analýzy jsme přistupovali jako k nominálnímu škálování se dvěma možnými hodnotami (0 / 1, tj. přítomnost / nepřítomnost jevu).

Následně jsme přistoupili ke kvantitativnímu zpracování dat a zjistili jsme četnosti jevů a jejich procentuální zastoupení. Kategorie byly kvantifikovány jak pro celý soubor dohromady tak pro každou věkovou skupinu zvlášť.

Jak upozorňuje Mioviský (2006), v rámci kvalitativního přístupu se předpokládá, že při analýze dochází k efektu výzkumníka, jenž nelze zcela eliminovat. Jedním z postupů, jak odhalit možná zkreslení, jsou kromě námi realizované triangulace osob získávajících data,

také průběžné konzultace ve výzkumném týmu. Ve snaze uspokojit požadavky validizace jsme využili validizační techniku pomocí zpětné vazby a nezávislého auditu (Čermák & Štěpaníková, 1998). Audit byl průběžně prováděn jednak ve formě pseudoauditu (Smith, 1996, dle Čermák & Štěpaníková, 1998), kdy jednotliví výzkumníci sami opakovaně posuzovali a revidovali všechny fáze analýzy očima nezávislého hodnotitele, jednak v podobě interního auditu v rámci pravidelných konzultací všech členů výzkumného týmu.

Výsledky

I. O jaké informace a oblasti poznání se děti v školním věku nejvíce zajímají?

Z celkového počtu 350 respondentů odpovědělo na otázku „Kdyby ses mohl/a zeptat na jakoukoli otázku na světě, která tě úplně nejvíce zajímá, na co by ses zeptal/a?“ 296 z nich. Některé odpovědi byly vyloučeny z důvodu nesrozumitelnosti nebo nepochopení otázky, celkově tedy bylo analýze podrobena 225 odpovědí. Četnosti jednotlivých kategorií uvádí Tabulka 1.

Tabulka 1.

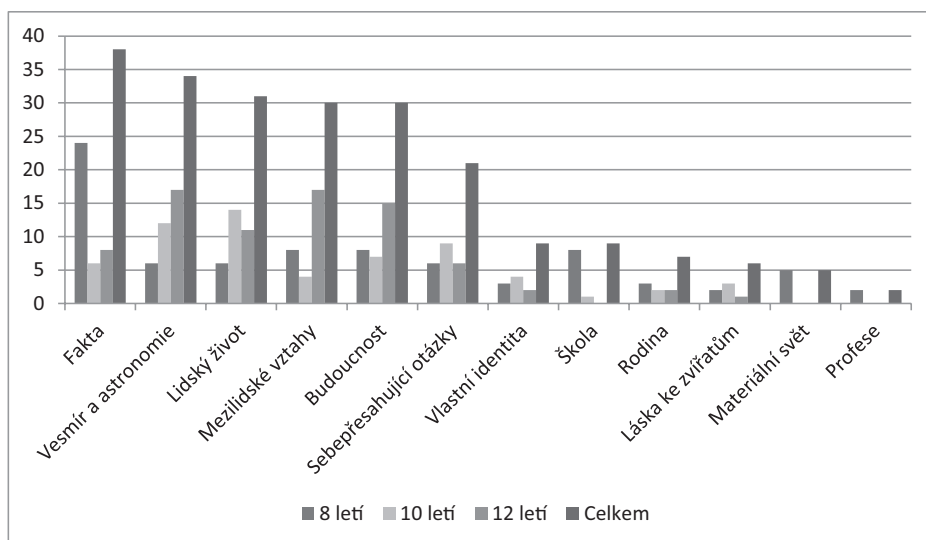
Zastoupení kategorií zvídavosti (četnosti a procentuální zastoupení).

Kategorie	8–9 let	10–11 let	12–14 let	Celkem	%
Fakta	24	6	8	38	17,1
Vesmír a astronomie	6	12	17	34	15,3
Lidský život	6	14	11	31	14
Mezilidské vztahy	8	4	17	30	13,5
Budoucnost	8	7	15	30	13,5
Sebepřesah. otázky	6	9	6	21	9,5
Vlastní identita	3	4	2	9	4,1
Škola	8	1	0	9	4,1
Rodina	3	2	2	7	3,2
Láska ke zvířatům	2	3	1	6	2,7
Materiální svět	5	0	0	5	2,3
Profese	2	0	0	2	0,9
Celkem	81	62	79	222	-

Analýza dat pro jednotlivé věkové skupiny ukázala, že děti ve věku 8 let zajímají nejvíce poznatky z oblasti geografie a zvířecí říše. V kategorii **Fakta** se objevovaly otázky jako např.: „Za kolik dní bych obešla celou zemi?“, „Kolik má pes chlupů?“ nebo „Kolik má tygr metrů?“. Výsledky jasně ukazují, že děti v tomto věku objevují to, jak svět funguje, a pátrají po informacích v oblastech, které je zajímají („Jak se dělá žvýkačka?“, „Proč svítí sluníčko?“). V menší míře zajímají osmileté žáky **Škola** a **Mezilidské vztahy** („Proč chodíme do školy?“, „Proč se narodil bratr?“, „Jestli mě mají rádi“) anebo zda budou mít v budoucnu více kamarádů nebo proč jsou lidé na sebe zlí.

Desetileté žáky zajímá nejvíce **Lidský život** („Co je to s lidma?“, „Proč nejsme nesmrtelní?“). Ptají se také, jak z jedné malé buňky mohl vzniknout člověk nebo jak se člověk vyvíjel během evoluce. Oproti osmiletým zajímá skupinu desetiletých žáků v mnohem větší míře **Vesmír a astronomie**. Do této kategorie byly zařazeny otázky jako „Je skutečně uprostřed naší galaxie černá díra?“ nebo „Kolik hvězd je ve vesmíru?“ Ve skupině desetiletých žáků můžeme již ve větší míře nacházet **Sebepřesahující otázky** („Proč není mír?“, „Jak to všechno vlastně začalo?“). Zajímá je také například, zda existuje Bůh nebo co je po smrti. Objevují se také otázky po vlastní **Budoucnosti** („Co budu dělat, až budu dospělá?“, „Mohl bych pracovat pro NASA?“).

Dvanáct až čtrnáctileté žáky zajímají ze všeho nejvíc mezilidské vztahy. Oproti ostatním věkovým skupinám si tito žáci ve větší míře všímají chování lidí v interakci s ostatními. Objevily se otázky jako např. „Proč ostatní musí posuzovat podle vzhledu, když nikdo není dokonalejší?“ nebo „Proč mezi sebou lidé stále vyvolávají spory, i když mohou pomoci ostatním?“. Žáky v rané adolescenci také zajímá, co se stane v budoucnosti. Zajímá je jak vlastní budoucnost („Budu se mít dobře?“, „Zapišeme se do dějin?“), tak i budoucnost lidstva („Zmizí lidstvo nebo příroda?“, „Vymyslí člověk stroj času?“).

Graf 1.

Zastoupení kategorií zvidavosti u jednotlivých věkových skupin a celkového souboru.

V oblasti vesmíru a astronomie zajímal žáky vznik vesmíru nebo možná existence UFO. Objevuje se také polemika o nekonečnosti vesmíru („*Je vesmír nekonečný? Není to jen kulatý? Kruh je přece nekonečný.*“). Obzvláště zajímavé byly odpovědi týkající se lidského života. Ve velké míře se objevovaly otázky o osudu lidstva („*Vymře někdy lidstvo?*“) a také otázky na možnou léčitelnost závažných onemocnění („*Jaké je složení neznámého léku na léčení smrtelných onemocnění?*“).

II. Jaké jsou zdroje štěstí a životní spokojenosti dětí?

Počet respondentů, kteří odpověděli na naši výzkumnou otázku „*Co ti dělá v životě největší radost?*“ byl 271. Respondenti uváděli jak jednoslovné odpovědi, tak výčet několika zdrojů radosti. Přehled nejčastěji uváděných kategorií výpovědí nabízí Tabulka 2.

Tabulka 2.

Zastoupení kategorií zdrojů radosti (četnosti a procentuální zastoupení).

Kategorie	8–9 let	10–11 let	12–14 let	Celkem	%
Vztahy	59	74	122	255	57,6
Záliby a volný čas	34	36	19	89	20,1
Výkon	6	6	16	28	6,3
Prožitky	10	8	7	25	5,6
Zdraví	2	3	9	14	3,2
Materiální radost	6	4	4	14	3,2
Život	2	0	4	6	1,4
Ostatní	1	5	6	12	2,7
Celkem	120	136	187	443	-

Obsahová analýza položek odhalila, že dětem ve věku od 8 do 14 let dělají největší radost **Vztahy** s druhými lidmi. Jako příklady typických či zajímavých odpovědí lze uvést například jednoslovné odpovědi „*Rodina*“, „*Kamarádi*“, nebo také rozvinutější odpovědi „*Když mám kamarády, kteří mě chápou a respektují mě a já v nich vidím oporu*“.

Další kategorií, která se pojí s dětskou radostí a štěstím, jsou **Záliby a volný čas**. Nejvíce byla zastoupena u desetiletých respondentů a obsahovala odpovědi, které se týkaly kroužků, zájmů, sportovních aktivit, zvířat (hlavně domácích mazlíčků) a elektroniky. Typickými odpověďmi byly například: „*Když si maluju*“, „*Když můžu chodit ven*“, „*To, že můžu na počítač*“, „*Můj pes*“, „*Jezdit na kole*“ nebo „*Fotbal*“.

Další kategorie jsou méně početně zastoupené, přesto je jejich přítomnost zajímavá, neboť doplňují další oblasti, ze kterých nebo ve kterých respondenti zažívají radost. Mezi

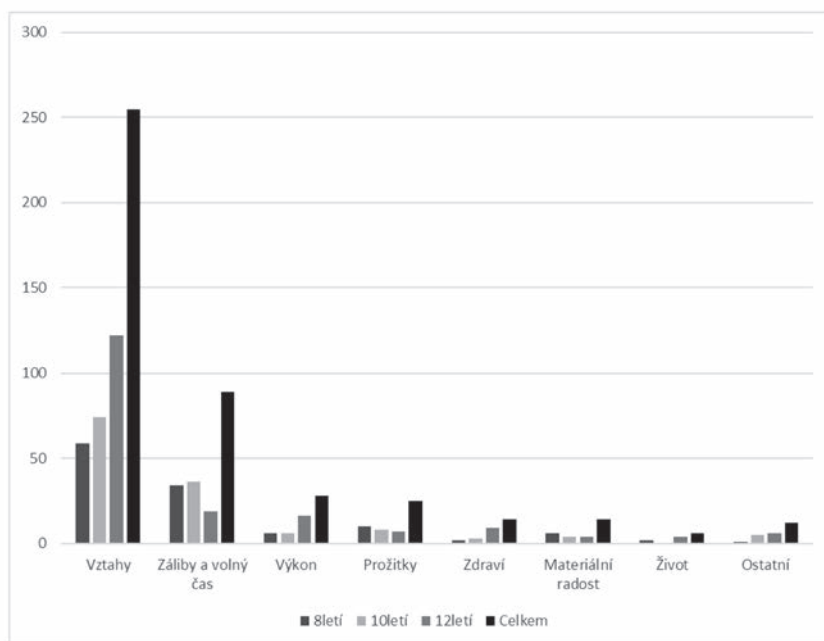
typické odpovědi v kategorii **Výkon** patří např.: „Že se mi moc daří“, „Když něčeho dosáhnu“. Kategorie **Prožitky** zahrnuje emocionální prožitky štěstí („Když se směju“, „Když jsem šťastný“).

Téma **Zdraví** bylo nejvíce zastoupeno u dětí dvanáctiletých. Typickými odpověďmi této kategorie byly např.: „Že jsem zdravý“, „Že jsou všichni zdraví“, objevilo se i „Že nejsem postižený“.

Do kategorie **Materiální radost** byly zahrnuty odpovědi týkající se objektů materiální povahy, jako např.: „Adidas tričko“ nebo „Peníze“. Ačkoli byla tato kategorie nejvíce zastoupená u osmiletých dětí, odpověď „Peníze“ se objevovala jen u dětí dvanáctiletých. Osmiletým dělaly radost konkrétní, hmatatelné věci jako například hračky. Odpovědi typu „Všechno“ byly zařazeny pod kategorii **Ostatní**.

Za zajímavý lze pokládat obsah kategorie **Život**, i když je početně nejméně zastoupená a u desetiletých probandů se neobjevuje vůbec. Mezi typické odpovědi této kategorie patřily např.: „Život!“, „Energie do života“ a „Můj život“.

Rozdíly v četnostech kategorií v závislosti na věku jsou patrné z Grafu 2.

Graf 2.

Zastoupení kategorií radosti u jednotlivých věkových skupin a celkového souboru.

III. Jaká jsou nejčastější přání a předměty naděje u dětí?

Pro zjištění přání a nadějí u dětí byla využita otevřená otázka tázající se na tři hlavní přání: „Kdyby sis mohl/a přát jakákoli tři přání, která by se ti splnila, co by sis nejvíc přál/a?“. Sběr dat přinesl celkem 729 platných odpovědí, jež reprezentovala jednotlivá přání. Ačkoli respondenti mohli uvést celkem tři přání, někteří uvedli pouze jedno nebo dvě, jiní se

naopak limitem nenechali omezovat. Jelikož nás zajímal primárně obsah dětských přání, nikoli interindividuální rozdíly, zařadili jsme do analýzy všechna přání bez rozdílu.

Obsahovou analýzou vzniklo celkem 12 kategorií, které pod sebou slučují významově podobná přání. Pořadí kategorií podle jejich četnosti shrnuje Tabulka 3.

Tabulka 3.

Zastoupení kategorií přání (četnosti a procentuální zastoupení).

Kategorie	8–9 let	10–11 let	12–14 let	Celkem	%
Vztahy	58	51	90	199	27,3
Materiální přání	72	55	31	158	21,7
Uspokojení osobních cílů	21	24	29	74	10,2
Životní spokojenost a štěstí	16	12	35	63	8,6
Magická přání	15	14	30	59	8,1
Zvířata	32	20	3	55	7,5
Zážitky	15	10	10	35	4,8
Zdraví	6	5	17	28	3,8
Osobní ideál	9	4	8	21	2,9
Přání pro lepší svět	0	8	11	19	2,6
Ideální škola	7	8	3	18	2,5
Ostatní	10	1	13	24	3,3
Celkem	251	211	267	729	-

Nejpočetněji zastoupená kategorie **Vztahy** v sobě sdružuje jak vztahy rodinné, tak vztahy s přáteli a obecně s lidmi. Mezi typická přání 8letých dětí patřila touha po laskavé a pečující rodině a po sourozencích („*Aby mě mamka poslouchala*“, „*Mít hodného brácha*“, „*Aby mě milovali jako já je*“, „*Aby se mamce narodilo mimino*“). Objevovala se také přání kontaktu s prarodiči, děti si jim nejčastěji přály vrátit život („*Aby byla babička živá*“, „*Ať se mi vrátí děda*“). V rámci přátelství dominovala touha po dostatku kamarádů a přání být spolu.

Desetileté děti už se orientovaly také na soulad v rodině a spokojenost jejích členů („*Aby se rodiče nehádali*“, „*Aby se mamka s tatkou nikdy nerozešli*“, „*Aby máma byla šťastná*“). Za zmínku v porovnání s ostatními věkovými skupinami u 10letých stojí minimální důraz na vztahy s přáteli. Vyslovili však v poměru nejvíce přání ve vztahu ke všem lidem („*Aby na sebe lidi nebyli zlí*“, „*Aby si lidé nezáviděli*“, „*Aby každý byl alespoň trochu šťastný*“).

V odpovědích dvanáctiletých přibyla přání týkající se budoucího partnera a vlastní rodiny, jako např. „*Abych měla hodného manžela a zdravou celou rodinu.*“, „*Abby mamka dostala rozum a přemýšlela o tom, co dělá.*“. V přátelství už si 12letí, na rozdíl od mladších, cenili také hloubky vztahů a trvalosti pouta („*Přátelé, kteří mě nezradí.*“). Význam přátelství se v počtu jejich přání dostal na úroveň přání směřujících do rodiny.

Kategorie **Materiální přání** je druhou nejpočetnější a obsahuje nejrůznější věcná přání, která lze vyčíslit penězi včetně peněz samotných. Materiální přání stála na prvním místě u 8 až 10letých dětí („*Lego*“, „*Aktovku*“, „*Výbavu na koně*“ nebo „*Triko s veverkou*“). S 10letými sdílely touhu vlastnit dům, elektroniku (hlavně počítač) a mít peníze („*Být bohatý*“, „*Být milionář*“). U 10letých navíc přibyla touha po exkluzivně věcí (časté přívlastky jako „*nový*“, „*vlastní*“, „*velký*“ apod.). Tento trend pokračoval u 12letých, kde byly v centru zájmu už převážně jen peníze a elektronika.

Do kategorie **Uspokojení osobních cílů** byla zařazena přání dětí dosáhnout nějakého pro ně důležitého cíle v oblasti vzdělání, sportu, profese a životního stylu („*Chci se dobře vdát*“, „*Aby lidi věděli, že jsem něco dokázat*“). Mezi 8 a 10letými dětmi převládala touha po dobrých školních výsledcích a úspěších ve sportu („*Mít samé jedničky až do vysoké*“, „*Hrát fotbal za FC Barcelona*“), několik zmínek patřilo i vysněným povoláním („*Abych byl prezident*“). V přáních 12letých se pak několikrát objevila odpověď „*Dosáhnout toho, po čem toužím*“. Přání žít (respektive nežít) určitým stylem života se projevilo až u 12letých („*Abych nebydlel v Přívoze*“, „*Nežít jako nějaký chudák*“, „*Bydlet ve velkoměstě*“, „*Nezabít se*“). Touha po větší osobní svobodě se promítla zejména do přání starších dětí („*Abych mohl říct, co cítím*“, „*Abych mohla mít normální dětství jako každý jiný v mém věku*“).

Obsah kategorie **Životní spokojenost a štěstí** zachycuje odpovědi, jež napříč věkovými skupinami vyznívaly nejčastěji ve smyslu „*Být šťastný*“, „*Mít se dobře*“, „*Mít spokojený život*“ nebo „*Abychom byli všichni šťastní*“. V několika výpovědích zazněla přání, v nichž děti vyjádřily nespokojenost se současným stavem věcí („*Aby to bylo jako dřív*“, „*Aby tento život byl lepší*“).

Mezi **Magická přání** byla zařazena přání týkající se získání nějakých zvláštních schopností, dovedností, moci ovládat realitu („*Ovládat čas*“, „*Kouzlit*“, „*Číst myšlenky*“, „*Být vlkodlak a proměňovat se každou noc*“). Objevuje se také touha mít možnost dalších přání nebo být nesmrtelný. K zamyšlení vybízí výpověď „*Nechat uše, jak to bylo před přáními, která se splnila*“. Poněkud překvapivě se ukázalo, že pro 12leté byly sny o nadpřirozené moci daleko důležitější než pro obě skupiny mladších dětí.

Kategorie **Zdraví a bezpečí** obsahuje touhu po zdraví, vyjádřenou na osobní i obecné rovině („*Být zdravá*“, „*Abychom byli všichni zdraví*“). Některé výpovědi poukazují na zdravotní problémy respondentů („*Nebýt hypermobilitní*“, „*Nemít alergii*“). Co se týká přání bezpečí, vyskytlo se hlavně u nejmladších dětí („*Nebýt nikdy v ohrožení*“, „*Abysme na sebe dávali pozor*“, „*Dům, ve kterém bydlíme, ať je v pořádku - aby neshořel, nikdo ho nevytloupl atd.*“).

Samostatnou kategorií přání tvoří ta, která se týkají **zvířat**. Ve valné většině se jednalo o touhu vlastnit nějakého domácího mazlíčka. Pouze několik dětí toužilo zvířeti vrátit život nebo ho uzdravit. Preference dětí byly v touze po konkrétním zvířeti různorodé. Od obvyklého psa, kočky a drobných hlodavců po méně obvyklého chameleona, sovu nebo tygra.

Pod kategorií **Zážitky** byla zařazena touha po intenzivních vnějších zážitcích, které v dětech vyvolávají pocity nadšení nebo dobrodružství. U dvou mladších věkových skupin byla častá touha odpoutat se od Země („*Letět do vesmíru*“, „*Letět balonem*“). Deseti až dvanáctiletí spolu sdíleli přání cestovat po světě.

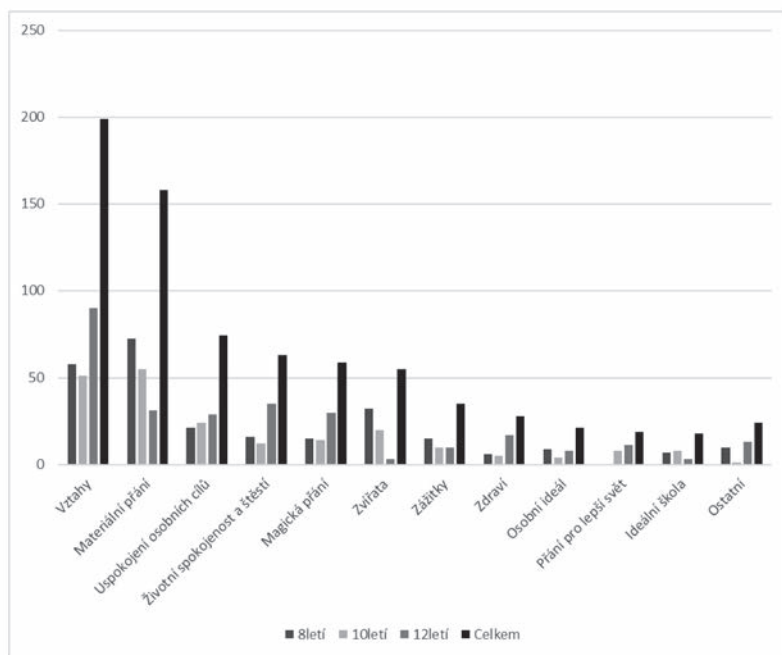
Do kategorie s názvem **Ideální škola** byly zahrnuty odpovědi, jež spojovalo přání školu zrušit nebo její podmínky alespoň upravit („*Aby zbourali školu*“, „*At' mohou být zvířata ve škole*“, „*Odblokovat síť wifi (ve škole)*“ a „*Aby byla škola 3x v týdnu*“).

Kategorie **Osobní ideál** sdružuje touhu dětí po osobních charakteristikách, kterých se jim z jejich subjektivního pohledu nedostává, popřípadě by si je do budoucna přály mít. Kromě hojně zastoupené touhy „*Být hezká*“, „*Být chytrý*“ nebo „*Být oblíbený*“, si děti také přály „*Napravit svoje chyby*“ nebo „*Stát se dobrým člověkem*“.

V kategorii **Přání pro lepší svět** byla shrnuta veškerá přání týkající se obecného dobra a kvalitních životních podmínek na planetě Zemi. Tato přání se objevovala teprve u dětí starších 10 let. Nejvíce přání směřovalo k respektu k přírodě a zvířatům. Děti také toužily po světovém míru a pomoci chudým. K osobitým vyjádřením patřila přání „*At' není takové otroctví*“ nebo „*Abychom se my lidé nemnožili jako hmyz a nechávali některá krásná místa na Zemi na pokoji*“.

Kategorie **Ostatní** byla obsazena odpověďmi typu „*Nic*“, „*Nevím*“ apod.

Konkrétní četnosti kategorií v rámci jednotlivých věkových skupin spolu s celkovými hodnotami souboru znázorňuje Graf 3.

Graf 3.

Zastoupení kategorií přání u jednotlivých věkových skupin a celkového souboru.

Diskuze

Cílem této práce bylo prozkoumat u souboru dětí mladšího a středního školního věku předmět jejich zvidavosti, odhalit zdroje štěstí a životní spokojenosti a porozumět obsahům přání a nadějí. Zajímalo nás také, zda existují rozdíly v tom, co děti nejvíce zajímá, co je zdrojem jejich radosti a co si přejí, v závislosti na věku.

Výsledky obsahové analýzy odpovědí na otázku „Kdyby ses mohl/a zeptat na jakoukoli otázku na světě, která tě úplně nejvíce zajímá, na co by ses zeptal/a?“ odhalily nejčastější témata a oblasti, o které se děti nejvíce zajímají. Bylo zjištěno, že u všech věkových skupin dominuje zájem o fakta, a to především zeměpisná a technická, a také o zajímavosti z živočišné říše. V těsném závěsu následují informace o vesmíru a astronomii, což může souviset s množstvím populárně vědeckých pořadů v médiích a oblíbeností sci-fi příběhů a filmů s vesmírnou tematikou. Otázky mladších dětí (8 až 10 let) jsou do značné míry determinovány aktuálním stádiem vývoje myšlení, jež je v tomto období zaměřené na poznání skutečného světa (Vágnerová, 2012). Děti ve školním věku také lákají záhady a neprobádané oblasti, což může souviset s rozvojem jejich fantazie a tvořivosti. Podobná preference zájmu o zvířata, praktické činnosti, fakta a stroje byla u souboru mladších dětí (5 až 7 let) zjištěna také ve studii Havigerové a kol. (2013). Kolem 12. roku u jedince dochází k přechodu do stádia formálních operací, což se odráží v obecnější a abstraktnější povaze formulovaných otázek. U dětí staršího školního věku pak dominují otázky reflektující rostoucí snahu o porozumění mezilidským vztahům. Objevují se také častější otázky ohledně budoucnosti a touha porozumět zákonitostem světa a vesmíru.

Z analýzy odpovědí na otázku po zdrojích radosti a štěstí („Co ti dělá v životě největší radost?“) vyplynulo, že děti ve věku od 8 do 14 let čerpají radost především ze vztahů s druhými lidmi. Ať už se jedná o vztahy rodinné nebo kamarádké, tato kategorie byla nejčetněji obsazena napříč všemi zkoumanými věkovými skupinami. Z vývojového pohledu stojí za povšimnutí, že kategorie Vztahy byla nejvíce zastoupená u dětí ve věkové skupině 12 až 14 let. Ve vývojovém období pubescence nabývá na důležitosti kvalita vztahů s vrstevníky a především u dívek pak vnímané přijetí a aktivní naslouchání ze strany dospělých. Získané výsledky jsou v souladu s výzkumy, jež potvrzují významný pozitivní vliv vnímané sociální opory od rodiny a přátel na životní spokojenost dětí a dospívajících (Holder & Coleman, 2007). K obdobným výsledkům došla také L. Chaplin (2009), podle jejichž zjištění byly pro děti největším zdrojem štěstí právě dobré mezilidské vztahy.

Výkonově zaměřené zdroje štěstí byly nejvíce zastoupeny u dvanáctiletých respondentů. Lze usuzovat, že právě zvýšená potřeba úspěšného výkonu je důležitým zdrojem osobního uspokojení. U osmi a desetiletých respondentů naopak častěji nacházíme odpovědi týkající se jejich zálib, her a trávení volného času. Obecně lze tyto výsledky vztáhnout ke zjištění Gilmana (2001), jenž prokázal souvislost mezi vyšší mírou životní spokojenosti u žáků, kteří jsou aktivní ve volnočasových a mimoškolních aktivitách.

Třetím cílem práce bylo odhalit obsah pozitivní orientace do budoucna („Kdyby sis mohl/a přát jakákoli tři přání, která by se ti splnila, co by sis nejvíce přál/a?“) a zjistit, co si děti nejčastěji přejí, v co doufají, jaký je předmět jejich naděje.

Nejpočetněji zastoupená kategorie mezilidských vztahů v sobě sdružovala jak vztahy rodinné, tak vztahy s kamarády, přáteli a lidmi obecně. Vývojová perspektiva odhalila s věkem související rozdíly: Zatímco mezi typická přání 8letých dětí patřila touha po milující rodině a sourozencích, desetileté děti už ve svých přáních zohledňovaly sou-

lad v rodině a spokojenost jejích členů. V přáních dvanáctiletých respondentů přibyla přání týkající se budoucího partnera a vlastní rodiny. Právě vztahová oblast se v tomto věkovém období stala dominující kategorií. Při porovnání výsledků analýzy odpovědí na otázky týkající se zdrojů radosti a osobních přání u celého souboru je zřejmé, že pozitivní vztahy jsou nejen významným zdrojem štěstí, ale patří také mezi nejčastěji uváděná přání (tj. aby vztahy byly stále dobré nebo aby se zlepšily).

Tyto výsledky jsou v zajímavé shodě s výstupy studie Hope Barometer, podle níž většina z 1409 českých respondentů ve věku od 15 do 79 let směřovala svá osobní přání právě do oblasti mezilidských vztahů (šťastná rodina, spokojené manželství, dobré vztahy s druhými lidmi) a kvalita vztahů se ukázala jako významný korelát životní spokojenosti (Slezáčková, 2015).

Vývojový trend byl odhalen také u kategorií Materiální přání a Zvířata: jejich četnost se s rostoucím věkem snižuje. Naopak přání týkající se životní spokojenosti, štěstí a zdraví se objevují spíše u respondentů starší věkové kategorie (12 až 14 let). Výsledky nejstarší věkové skupiny jsou překvapivé vzhledem k četnosti magických přání. Touha oplývat zvláštní mocí se u nich umístila na podobné úrovni jako přání zařazené do kategorií životní spokojenosti, materiálních přání a uspokojení osobních cílů.

Za zajímavé pokládáme zjištění, že výsledky naší studie se příliš neshodují s výsledky nedávného výzkumu Hoferkové (in press), která zkoumala cíle a plány pro blízkou i vzdálenější budoucnost u vzorku českých pubescentů ve věku 12 až 16 let. Zatímco výsledky její studie odhalily hlavní aktuální cíle týkající se školy a vzdělávání, sportovních aktivit a duševní pohody a zdraví, v našem souboru tyto kategorie nacházíme jen nepříliš početně obsazené. Domníváme se, že důvodem může být nejen vyšší věk respondentů, ale i formulace výzkumné otázky. Zatímco otázka na „jakékoli splněné přání“ evokuje neomezené možnosti a podporuje fantazii, otázka po osobních cílech a plánech oslovuje konkrétnější, reálnější a dosažitelné předměty a jevy.

Určité podobnosti s námi získanými výsledky nacházíme u výstupů studie Herth (1998). Také v jejím výzkumu se ukázalo, že přání 6 až 8letých dětí byla orientovaná spíše na přítomnost a předměty materiální povahy (hračky). Pro 9 až 12leté děti byly podstatným zdrojem pohody a naděje vztahy s druhými lidmi, a to častěji s vrstevníky než s dospělými. U nejstarší skupiny dětí (13–16 let) měl pro jejich naději zvláštní význam úspěšný výkon a dosažení určitého cíle. Přání těchto dětí se již nevztahovala jen k sobě, ale také k druhým lidem.

Také výsledky studie C. Holden (2006), která se zabývala otázkami výhledů do budoucna u souboru dětí ve věku 9 až 11 let, shodně potvrzují preferenci pozitivních vztahů, touhu po splnění osobních ambicí i přání spojených se vzděláváním a budoucím povoláním.

Z celkového pohledu lze říci, že nejdůležitější roli hrály u námi zkoumaného souboru respondentů mezilidské vztahy a materiální přání. Teprve s odstupem se dětem jednalo o hodnoty jako uspokojení osobních standardů nebo životní spokojenost. Ty překvapivě stály na úrovni spolu s přáními magických schopností a touze po domácím zvířeti. Pohled na výsledky jednotlivých věkových skupin může přispět k lepšímu pochopení vývojově založených odlišností.

Závěr

Účelem této práce bylo rozšířit převážně kvantitativně zaměřené studie na téma zvídavosti, štěstí a nadějí u dětské populace, a v rámci kvalitativního designu „dát slovo“ respondentům ve věkové kategorii 8 až 14 let. Hlavními cíli výzkumu bylo zjistit, co děti v mladším a středním školním věku zajímá, co jim dělá v životě radost a co si nejvíce přejí.

Z výsledků opakovaně vystupuje především důležitost kvalitních mezilidských vztahů, které dokonce převažují nad materiálně zaměřenými přáními a osobními zdroji štěstí. Konkrétnější podoby nabyly také obsah pojmu dětská zvídavost, jenž je tvořen pestrou škálou témat, která spojuje touhu po poznání na osobní i univerzální úrovni.

Tematickým zaměřením i počtem respondentů lze tuto studii považovat v českých podmínkách za ojedinělou. Výsledky obsahové analýzy podaly přehled nejčastěji udávaných předmětů zájmu, zdrojů štěstí a obsah osobních přání, ale také upozornily na zajímavý vývojový přesah, jenž reflektuje příslušná vývojová stádia respondentů.

Jsme si vědomi také limitů této práce. Metodologickým úskalím našeho příspěvku je jednak příležitostný výběr, který nezaručuje reprezentativnost vzorku, jednak využití obsahové analýzy při zpracování dat, jež v sobě nese úskalí redukce textového materiálu na numerické údaje a riziko efektu výzkumníka. Přesto se však domníváme, že četnost, obsažnost a bohatost odpovědí mají svoji výpovědní hodnotu a mohou poukázat na míru a významnost respondenty udávaných jevů. V interpretaci výstupů však zastáváme uměřenou pozici a hovoříme tedy spíše o naznačených trendech, než o jednoznačných výsledcích.

I přes tato omezení práce věříme, že zjištěné poznatky jsou důležité pro lepší porozumění předmětu zvídavosti, zdrojům štěstí a povaze přání dětí školního věku. Přinášejí obohacující vhled do psychiky pubescentů a mohou tak podnítit k dalšímu zkoumání daných jevů v širších souvislostech.

Zajímavé by například bylo rozšíření studie, v níž by byly zjišťovány nejen četnosti udávaných jevů, ale také míra jejich osobní významnosti a důležitosti pro respondenta. Pozornost by si zasloužilo také propojení tématu zvídavosti s inteligencí, kreativitou a školním prospěchem dětí. Vhodné by bylo i prozkoumání souvislostí různých dětmi udávaných zdrojů radosti a přání s mírou jejich životní spokojenosti a štěstí. Za hlubší prozkoumání by stálo také odhalení příp. genderových rozdílů v obsahu a frekvenci předmětů zvídavosti, zdrojů radosti a přání. S ohledem na získané výsledky by také bylo zajímavé zaměřit se v následujících studiích na odhalení vývojových trendů. Nejvhodnějším prostředkem by byla longitudinální studie, jež má potenciál postihnout širší spektrum jevů souvisejících se zvídavostí, životní spokojeností, nadějemi a přáními mladé generace.

Aplikaci získaných poznatků spatřujeme především ve výchovně-vzdělávacím procesu. Inspirací mohou být především při tvorbě stále populárnějších intervencí a programů tzv. pozitivní edukace, jejichž cílem je zvýšit míru osobní pohody žáků, podnítit kreativitu a zvídavost, rozvíjet své silné stránky, kladné mezilidské vztahy a přispět tak k vyšší kvalitě života žáků a studentů.

Poznámka: Poděkování patří studentům psychologie FF MU v Brně, jmenovitě Filipovi Dvořákovi, Kitti Farkasové, Janu Hájkovi, Michaele Helískové, Liborovi Komárkovi, Eleně Kosové, Monice Kupcové, Zuzaně Senciové, Kláře Valentové (roz. Benešové) a Kateřině Veselské, kteří se významně podíleli na přípravě metody a sběru dat.

Reference

- Argyle, M., & Lu, L. (1990). Happiness and social skills. *Personality and Individual Differences*, 11, 1255–1261.
- Ash, C., & Huebner, E. S. (2001). Environmental events and life satisfaction reports of adolescents: A test of cognitive mediation. *School Psychology International*, 22, 320–336.
- Bassi, M., Greco, A., Monzani, D., & Steca, P. (2014). Personality and optimal experience in adolescence: Implications for well-being and development. *Journal of Happiness Studies*, 15, 829–843.
- Berlyne, D. E. (1954). A theory of human curiosity. *British Journal of Psychology*, 45, 180–191.
- Brusic, S. A., & Steinmacher, J. G. (2015). Creating the curious classroom. *Children's Technology & Engineering*, 19 (3), 24–28.
- Cacciopo, J. T., Petty, R. E., Feinstein, J. A., & Jarvis, W. B. G. (1996). Dispositional differences in cognitive motivation: The life and times of individuals varying in need for cognition. *Psychological Bulletin*, 119(2), 197–253.
- Chaplin, L. (2009). Please may I have a bike? Better yet, may I have a hug? An examination of children's and adolescents' happiness. *Journal of Happiness Studies*, 10(5), 541–562. doi:10.1007/s10902-008-9108-3
- Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention*. New York: Harper Perennial.
- Čermák, I., & Štěpaníková, I. (1998). *Kontrola validity dat v kvalitativním psychologickém výzkumu*. *Československá psychologie*, 42, 1, 50–62.
- Demo, D. H., & Acock, A. C. (1996). Family structure, family process, and adolescent well-being. *Journal of Research on Adolescence*, 6(4), 457–488.
- Diener, E., & Diener, C. (1996). Most people are happy. *Psychological Science (Wiley-Blackwell)*, 7(3), 181–185.
- Diener, E., Lucas, E. R., & Oishi, S. (2002). Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction. In C. R. Snyder & S.J. Lopez (Eds.), *The Oxford Handbook of Positive Psychology*, 35–53, New York: Oxford University Press.
- Dew, T., & Huebner, E. S. (1994). Adolescents' perceived quality of life: An exploratory investigation. *Journal of School Psychology*, 33, 185–199
- Fontana, D. (2003). *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál.
- Fredrickson, B. L. (2002). Positive emotions. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.). *The Oxford Handbook of positive psychology* (120–134). New York: Oxford University Press.
- Giambra, L. M., Camp, C. J., & Grodsky, A. (1992). Curiosity and stimulation seeking across the adult span: Cross-sectional and 6–8 year longitudinal findings. *Psychology and Aging*, 7, 150–157.
- Gilman, R., & Huebner, E. S. (2003). A review of life satisfaction research with children and adolescents. *School Psychology Quarterly*, 18, 192–205
- Gilman, R. (2001). The relationship between life satisfaction, social interest, and frequency of extracurricular activities among adolescent students. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(6), 749–767. doi:10.1023/A:1012285729701
- Havigerová, J. M., Burešová, I., Smetanová, V., & Haviger, J. (2013). *Projevy dětské zřídavosti: Získávání informací a kladení otázek dětí od předškolního věku v kontextu intelektového nadání*. Praha: Grada.
- Havigerová, J. M., & Burešová, I. (2014). The ability of young children to ask questions: More questions, more intelligent child? *The International Journal of Early Childhood Learning*, 20, pp. 63–73.

- Herth, K. (1998). Hope as seen through the eyes of homeless children. *Journal of Advanced Nursing*, 28, 1053–1062.
- Hoferková, S. (in press). *Budoucí časová perspektiva pubescenta*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Holden, C. (2006). Concerned citizens: Children and the future. *Education, Citizenship and Social Justice*, 1(3), 231–247.
- Holder, M. D., & Coleman, B. (2009). The contribution of social relationships to children's happiness. *Journal of Happiness Studies*, 10(3), pp 329–349.
- Hoy, B. D., Suldo, S. M., & Mendez, L. R. (2013). Links between parents' and children's levels of gratitude, life satisfaction, and hope. *Journal of Happiness Studies*, 14(4), 1343–1361.
- Huebner, E. S., Drane, J. W., & Valois, R. F. (2000). Levels and demographic correlates of adolescent life satisfaction reports. *School Psychology International*, 21, 281–292.
- Huebner, E. S., Suldo, S. M., Valois, R. F., Drane, J. W., & Zullig, K. J. (2004). Brief Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale: Sex, race, and grade effects in a high school sample. *Psychological Reports*, 94, 351–356.
- Jovanovic, V., & Brdaric, D. (2012). Did curiosity kill the cat? Evidence from subjective well-being in adolescents. *Personality & Individual Differences*, 52(3), 380–384.
- Kashdan, T. B., & Roberts, J. E. (2004). Trait and state curiosity in the genesis of intimacy: Differentiation from related constructs. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23, 792–816.
- Kashdan, T. B., Rose, P., & Fincham, F. D. (2004). Curiosity and exploration: Facilitating positive subjective experiences and personal growth opportunities. *Journal of Personality Assessment*, 82, 291–215.
- Kashdan, T. B., & Steger, M. F. (2007). Curiosity and pathways to well-being and meaning in life: Traits, states, and everyday behaviors. *Motivation & Emotion*, 31(3), 159–173.
- Kashdan, T. B., Gallagher, M. W., Silvia, P. J., Winterstein, B. P., Breen, W. E., Terhar, D., & Steger, M. F. (2009). The curiosity and exploration inventory-II: Development, factor structure, and psychometrics. *Journal of Research In Personality*, 43(6), 987–998.
- Kashdan, T. B., McKnight, P. E., & Fincham, F. D., & Rose, P. (2011). When curiosity breeds intimacy: Taking advantage of intimacy opportunities and transforming boring conversations. *Journal of Personality*, 79(6), 1067–1099.
- Kashdan, T. B., Sherman, R. A., Yarbro, J., & Funder, D. C. (2013). How are curious people viewed and how do they behave in social situations? From the perspectives of self, friends, parents, and unacquainted observers. *Journal of Personality*, 81(2), 142–154.
- Kemer, G., & Atik, G. (2012). Hope and social support in high school students from urban and rural areas of Ankara, Turkey. *Journal of Happiness Studies*, 13, 901–911.
- Kerlinger, F.N. (1972). *Základy výzkumu chování*. Praha: Academia.
- Keyes, C. L. M. (2002). The mental health continuum: From languishing to flourishing in life. *Journal of Health and Social Behavior*, 43(2), 207–222.
- Linley, P. A., Maltby, J., Wood, A. M., Joseph, S., Harrington, S., Peterson, Ch., et al. (2007). Character strengths in the United Kingdom: The VIA Inventory of Strengths. *Personality and Individual Differences*, 43, 341–351.
- Litman, J. A., & Jimerson, T. L. (2004). The measurement of curiosity as a feeling of deprivation. *Journal of Personality Assessment*, 82, 147–157.
- Loewenstein, G. (1994). The psychology of curiosity: A review and reinterpretation, *Psychological Bulletin*, 116, 75–98.
- Macek, P. (1998). Euronet Pilot Study: Budoucí cíle a očekávání českých adolescentů. Výzkumné zprávy PsU AV ČR, 4(5), 1–24.

- McCoy, H., & Bowen, E. A. (2015). Hope in the social environment: factors affecting future aspirations and school self-efficacy for youth in urban environments. *Child and Adolescent Social Work, 32*, 131–141.
- Miles, M.B., & Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. SAGE Publications.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Morley, C. A., & Kohrt, B. A. (2013). Impact of peer support on PTSD, hope, and functional impairment: A mixed-methods study of child soldiers in Nepal. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 22*, 714–734.
- Ng, E. C. W., Chan, C. C., Lai, M. K. (2014). Hope and life satisfaction among underprivileged children in Hong Kong: the mediating role of perceived community support. *Journal of Community Psychology, 42*, 352–364.
- Park, N., Peterson, C., & Seligman, M. P. (2004). Strengths of character and well-being. *Journal of Social & Clinical Psychology, 23*(5), 603–619.
- Peterson, C., & Seligman, M. (2003). Character strengths before and after September 11. *Psychological Science, 14*, 381–384.
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A classification and handbook*. New York: Oxford University Press/Washington, DC: APA.
- Piotrowski, J. T., Litman, J. A., & Valkenburg, P. (2014). Measuring Epistemic Curiosity in Young Children. *Infant and Child Development, 23*, 542–553.
- Plichtová, J. (1996). Obsahová analýza a jej možnosti využitia v psychológii. *Československá psychologie, 40*(4), 304–314.
- Proctor, C. L., P. A., & Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies, 10*(5), 583–630. doi:10.1007/s10902-008-9110-9
- Seligman, M. E. P. (2003). *Opravdové štěstí: Pozitivní psychologie v praxi*. Praha: Ikar.
- Seligman, M.E.P. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and wellbeing*. New York: Simon & Schuster.
- Slezáčková, A. (2012). *Průvodce pozitivní psychologií. Nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace*. Praha: Grada Publishing.
- Slezáčková, A. (2015). Hoop versterken (Boosting Hope). In L. Bormans (Ed.). *Hoop. The World Book of Hope*. (104–107), Tielt, Belgium: Lannoo.
- Slezáčková, A., Benešová, K., Farkasová, K., Kupcová, M., Pokluda, J., & Senciová, Z. (2015). Psychosociální souvislosti životní spokojenosti u žáků českých základních škol. *Annales Psychologici, 16* (02), 1, 2015, s. 39–54. Brno: MU
- Steger, M. F., Kashdan, T. B., Sullivan, B. A., & Lorentz, D. (2008). Understanding the search for meaning in life: Personality, cognitive style, and the dynamic between seeking and experiencing meaning. *Journal of Personality, 76*(2), 199–228.
- Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2004). Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior during adolescence? *School Psychology Quarterly, 19*(2), 93–105.
- Tomkins, S. S. (1962). *Affect, imagery, consciousness: Vol. I. The positive affects*. New York: Springer.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: Děloství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- Venning, A. J., Elliott, J., Whitford, H., & Honnor, J. (2007). The impact of a child's chronic illness on hopeful thinking in children and parents. *Journal of Social and Clinical Psychology, 26*(6), 708–727.
- Vilhjalmsson, R., & Thorlindsson, T. (1992). The integrative and physiological effects of sport participation: A study of adolescents. *Sociological Quarterly, 33*, 637–647